

vati aneb je zvýšeným platem ku práci zemědělské připoutati, jednak jsou to podniky pro zvýšení morálního blaha a zlepšení stavu zemědělského dělnictva vůbec«. Další kapitoly věnovány jsou dělnictvu kočovnému, stravě a mzdě (průměrný denní plat mužských dělníků obnášel r. 1893 1 K 13 h, r. 1900 1 K 26 h, žen r. 1893 85 h, r. 1900 92 h), otázkám hmotného a mravního blaha dělnictva, zvláště dělnických bytů, pracovní doby, o níž připojeny přehledné tabulky, pak sdružování dělnictva a některým jiným zjevům sociálně-politickým. Dle zásady »audiatur et altera pars« hodlala zemědělská rada moravská zcela důvodně vyslechnouti také dělnictvo samo a rozeslala za tím účelem jednotlivým redakcím dělnických listů přes 40 dotazníků; nepokládáme tuto cestu šetření za vhodnou a nedivíme se, že vyplněny jen 4 dotazníky; o tom, spočívají-li alespoň tyto sporé odpovědi na pravdě, autor sám poněkud pochybuje. — Závěrek spisu tvoří pojednání o roční mzdě zemědělských dělníků na Moravě a ve Slezsku (dle šetření dělnické úrazové pojišťovny v létech 1897--1899) s četnými statistickými přehledy o výši mezdí.

S.

Karl Bücher, Die Entstehung der Volkswirtschaft. Vorträge und Versuche. 3. rozmnožené a opravené vydání, Tubinky 1901. Stran 466, cena (váz.) 7.85 M.

K. Bücher, Zur griechischen Wirtschaftsgeschichte, Festgaben für Albert Schäffle zur siebenzigsten Wiederkehr seines Geburtstages, dargebracht von K. Bücher, K. V. Fricker, F. X. Funk, G. von Mandry, G. von Mayr, F. Ratzel. Tubinky 1901. strana 191--254.

Bücherova kniha o vzniku národního hospodářství, i u nás v překladě známá, vychází právě v třetím vydání, zvláště naproti prvnímu vydání (1893) změněném. Již v druhém vydání (1898) vynechal Bücher z tehdejších »šesti přednášek«, z nichž kniha jeho vzešla, neobyčejně sice zajímavou, ale ryze historickým rázem svým z celkového rámce se vymykající přednášku o sociálním rozčlenění frankfurtského obyvatelstva v středověku, přednáška o dělbě práce a tvoření tříd sociálních rozložena ve dvě samostatná zaokrouhlená pojednání a připojeny tři nové stati. Před »Vznik národního hospodářství« položil zde Bücher jakožto podklad jeho periodu předhospodářskou (»Prvotný stav hospodářský«, český překlad v Naší Době ročn. VI. 1898) a po líčení dějinného vývoje soustav průmyslové výroby připojil jakožto analýsi jedné části oněch velkých hnutí, na půdě moderního hospodářství národního se odehrávajících, další novou stať »o úpadku řemesla« na základě referátu o řemeslnické otázce, předneseného v kolínské valné schůzi německého spolku pro sociální politiku. Nově přibylo konečně »spojování a společenství práce« jakožto příspěvek k nauce o dělbě a rozčlenění práce vůbec. Třetí vydání (1901) odstranilo konečně mezeru mezi obdobím předhospodářským a vznikáním hospodářství národního vsunutím nové kapitoly o »hospodářství národů přírodních«, vyšlé samostatně již r. 1898 a rovněž již přeložené do češtiny (v Naší Době ročn. VII. 1899).

Kniha, již Bücher zaujal dle Wagnera netoliko jedno z prvních míst v historickém směru národního hospodářství, nýbrž ukázal se »i theoreticky nadanou hlavou takové bystrosti a síly, jakých by bylo málo naléztí v historické škole národohospodářské doma i v cizině« a která byla přeložena též do angličtiny, francouziny a ruštiny, nezůstala však ani ve vlastním domově bez odporu, který dotýkal se částečně i samých základů učení Bücherova. Jak známo, jest základní větou nauky Bücherovy, že národní hospodářství jest výsledkem tisíciletého vývoje dějinného, ne starším než moderní stát, že veškeren hospodářský vývoj lze dělití ve tři veliká období: období uzavřeného hospodářství domácnostního, v němž statky spotřebují se v témž hospodářství, kde povstaly; období hospodářství městského, v němž statky přecházejí z hospodářství produkujícího bezprostředně do konsumujícího; období hospodářství národního, v němž statky procházejí řadou hospodářstev,

než dospějí ke konsumu. Hlavním dělítkem je tedy Bücherovi délka cesty od výroby ke spotřebě. V souladě s tím vytvořil B. pět typů v historickém vývoji soustav průmyslové výroby: výrobu pro vlastní spotřebu domácnosti, výrobu za mzdu pro majitele materiálu (faktérství) a výrobu řemeslnickou v užším smyslu pro zákazníky-konsumenty, a konečně kapitalistické formy výrobní: domácí průmysl a tovární.

Především vzbudilo odpor, že B. národy klasického starověku přiřadil k vývojovému stupni uzavřeného hospodářství domácnostního — arci následkem dělby práce otroctvím umožněné, k nejvyspělejší formě tohoto hospodářství.

Eduard Meyer (*Die wirtschaftliche Entwicklung des Alterthums*, Jena 1895, český překlad v Naší Době ročn. VII. 1899—1900) jal se dovozovati, že staří národové prošli stejně jako moderní hospodářským vývojem až k úplné zralosti, že u nich již záhy vystupují národohospodářské jevy, jako obchod tržební, užívání peněz, velkopřůmyslová výroba, vývoz a dovoz, továrníci a svobodní dělníci a pod., jež na vrcholu vývoje od moderního hospodářství národního v podstatě se neliší. Meyerovi vyvstal pomocník v Juliu Belochovi, který již ve svých »*Griechische Geschichte*« (I. díl 1893, II. 1897), zejm. však ve statích »*Die Grossindustrie im Alterthum*« (*Zeitschrift für Socialwissenschaft* 1899) a v Conradových *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik* 1899 snažil se názory své o velkoleposti antického světového obchodu a průmyslu opřít o doklady číselné. Dle Belocha Řecko od peloponnéské války stávalo se vždy více zemí průmyslovou, drobné řemeslo ustupovalo rostoucí měrou velkovýrobě, na otročím hospodářství spočívající, athénské továrny zaměstnávaly až na 120 dělníků, již otec Kleonův měl továrnu na kůže a obuv, Beloch mluví o velkozávodech koželužských, o továrně na lampy, loutny a pod. A kdo staré Athény vyzdobuje velikými továrnami, musí zajisté pečovati pro ně též o zahraniční odbyt pro tuto hromadnou výrobu průmyslovou. Tak již Meyer usuzoval a Beloch podal dokonce v Conradovi statistiku zahraniční tržby přístavu v athenském Peiraieu v roce 400 před Kr., vypočítav jeho tržební obrát na 2000 atických talentů (à 26 kg stříbra) čili dle perské relace mezi stříbrem a zlatem $13\frac{1}{2} : 1$ asi 11 milionů, a dle dnešní hodnoty peněz asi 33 (pravděpodobně pak přes 40) milionů marek. Počítá-li se tehdejší obyvatelstvo Attiky na 150 000 duší, připadala na 1 obyvatele kvota 220—270 M (srv. moderní kvota zahraniční tržby na 1 obyvatele v Dánsku 280 M, v Německu 156 M). I co do stížení tržby vnější platí analogie s poměry průmyslových zemí moderních: předmětem přívozu jsou potraviny a suroviny pro průmysl, předmětem vývozu kromě oleje (jediného to produktu hospodářského ve vývozu) vesměs tovary průmyslové a sice, vzhledem k velikosti vývozu, zboží hromadné spotřeby. Zde pak opět Meyer doplňuje Belocha, vypočítáváje zevrubněji domnělé hellénské obvody průmyslové a jednotlivé druhy zboží v nich vyráběné. Mileťané prý fabrikují lněné látky, purpurová roucha, koberce, jež vyvážejí přes Sybaris do Itálie, zejm. k Etruskům; Korint, Chalkis, Argos slynou pracemi kovovými, zbraněmi, nádobím a okrasami; z Kyrény, Théb, Sicilie odebíraly se nejlepší vozy; Aigina fabrikovala zejm. zboží drobné a galanterií atd. — a Meyer představuje si tuto výrobu jako továrnickou, a jakožto její pravidelné odbytiště nejen celý svět řecký, nýbrž všechny země kol moře středomořského.

Proti smělym těmto kombinacím obrací se Bücher stručně již v dodatku 3. vydání své knihy a ve statí o řeckých dějinách hospodářských, věnované Schäffleovi k jeho 70tým narozeninám, žíravou kritikou přímo je ničí. Jeho vzdělání historickofilologické — Bücher studoval původně historii a filologii a vyučoval po sedm let na školách středních — dovolovalo mu sáhnouti přímo k původním pramenům, k oněm místům řeckých spisovatelů, na nichž Meyer a Beloch svůj obraz národohospodářského rozmachu staro-